

Việt Nam nên có “Ngày khoa học”

NGÔ ĐỨC THỂ

Đại học Quốc gia Singapore

Cùng với việc phát triển môi trường nghiên cứu khoa học, phổ biến khoa học và giáo dục tinh thần yêu khoa học, tư duy khoa học cũng là một chiến lược trong công cuộc phát triển khoa học và công nghệ (KH&CN). Điều này không chỉ quan trọng với các nước có nền khoa học chưa phát triển như Việt Nam, mà nó cũng vô cùng quan trọng ở các nước có nền khoa học tiên tiến như Mỹ, các nước châu Âu, Nhật Bản... Tổ chức “Ngày khoa học” thường niên là một hoạt động rất bổ ích để đưa khoa học đến với mọi người, kích thích lòng yêu khoa học của giới trẻ, đồng thời cũng khiến công chúng hiểu rõ hơn về công việc của các nhà khoa học. Bài viết này như một kiến nghị đối với các nhà quản lý KH&CN Việt Nam được tác giả rút ra từ những kinh nghiệm thực tế trong hoạt động này ở nước ngoài.

Đây không phải lần đầu tiên vấn đề tổ chức “Ngày khoa học Việt Nam” được đề cập. Cách đây gần 1 năm, nhà khoa học người Pháp - Giáo sư Pierre Darriulat, một nhà vật lý lỗi lạc của thế giới, hiện đang sống và làm việc tại Việt Nam đã từng viết trên Tạp chí Tia Sáng [1] về ý tưởng một ngày khoa học cho Việt Nam. Nói đến “Ngày khoa học”, người Việt Nam sẽ thường hiểu ngay đến việc tổ chức ngày kỷ niệm, tôn vinh... các nhà khoa học tương tự như “Ngày Nhà giáo Việt Nam” (20.11), hay “Ngày Phụ nữ Việt Nam” (20.10)... Nhưng theo GS. Pierre Darriulat, *không nên tổ chức Ngày hội khoa học thành Ngày của các nhà khoa học, như Ngày Nhà giáo, Ngày Phụ nữ và nhiều ngày đặc biệt khác ở Việt Nam. Mục tiêu của Ngày hội Khoa học không phải là mọi người sẽ mang hoa đến tặng các nhà khoa học, mà ngược lại, đó là cơ hội để các nhà khoa học truyền kiến thức và lòng nhiệt huyết của mình tới công chúng.* Thật vậy, nếu ta tìm hiểu những hoạt động Ngày (hay Tuần lễ) khoa học ở các nước châu Âu như Anh, Pháp... thì thấy

đó đúng là tinh thần đích thực của khoa học.

Vương quốc Anh có thể xem là cái nôi khoa học hiện đại của nhân loại, với cách mạng khoa học kỹ thuật góp phần thay đổi thế giới ngày nay, với những nhà khoa học vĩ đại như Isaac Newton, Michael Faraday, James Watt, William Thompson, James Clerk Maxwell, Charles Darwin..., và hiện nay vẫn là một trong những cường quốc khoa học [2]. Một trong những hoạt động đóng góp vào sự phát triển nền khoa học của nước Anh là các hoạt động phổ biến khoa học bên cạnh những cố gắng không biết mệt mỏi của các nhà khoa học trong nghiên cứu. Hàng năm, trên toàn nước Anh đều có những hoạt động tổ chức “Tuần lễ khoa học và kỹ thuật quốc gia” (National Science & Engineering Week) [3] nhằm đưa công chúng đến gần hơn với khoa học. Đây là một hoạt động thường niên, thường diễn ra vào khoảng tuần thứ 2-3 của tháng 3 trong 10 ngày liên tục với các hoạt động hoàn toàn miễn phí với mọi người dân, được tài trợ bởi ngân sách của Chính phủ Anh. Các phòng

thí nghiệm ở tất cả các trường đại học trong cả nước sẽ mở cửa cho mọi người dân, đặc biệt là đối tượng trẻ em tới tham quan, tận mắt xem các nhà khoa học làm việc và khám phá khoa học với sự hướng dẫn của các nhà khoa học [4]. Các trường đại học và các cơ quan nghiên cứu khoa học còn xây dựng các thí nghiệm với quy mô lớn để người tham quan có thể thử tham gia thí nghiệm để có thêm kiến thức và cái nhìn tổng thể hơn về khoa học. Trong 4 năm làm trợ giảng tại Đại học Glasgow (Scotland), tôi đã cùng các đồng nghiệp tham gia tổ chức những ngày hội này. Chúng tôi đã cùng nhau chuẩn bị các thí nghiệm khoa học phổ thông lý thú tại các hội trường lớn. Mọi người (ưu tiên nhất là trẻ em và học sinh) có thể tự mình khám phá và tham gia các thí nghiệm này. Những người làm khoa học như chúng tôi đã phải chuẩn bị trước những cơ sở vật chất này trước đó một tuần. Trong tuần lễ đó, chúng tôi cùng tham gia hướng dẫn mọi người tìm hiểu về khoa học. Hoạt động này có rất nhiều người tham gia và có lẽ cũng có tác động phần nào đến việc người dân Anh có cách suy

Một Poster về Tuần lễ khoa học và kỹ thuật của Vương quốc Anh diễn ra từ 12 đến 21.3.2013. Chủ đề của năm 2013 là: "Invention & Discovery" - Phát minh và khám phá

ngĩ, cách nhìn rất khoa học và xa hơn nữa là thường giỏi về khoa học kỹ thuật.

Bên cạnh Tuần lễ khoa học quốc gia, Royal Society (Viện Hàn lâm Khoa học của nước Anh) còn tổ chức những lớp học phổ biến khoa học cho học sinh tiểu học mà tôi có cơ hội tham gia 2 lần. Sẽ có một số nhà khoa học đứng ra tổ chức một lớp học cho học sinh tiểu học chơi các trò chơi khoa học dưới sự tài trợ của Royal Society. Lớp học này một năm được tổ chức khoảng 4-5 lần, và học sinh các trường tiểu học hoặc trung học có thể đăng ký tham gia hoàn toàn miễn phí. Hai lần tôi tham gia với vai trò trợ giảng là: lớp học về bản tên lửa nước và khám phá những lý thú của điện từ. Tôi được chứng kiến các em học sinh thích thú như thế nào với các lớp học như thế này.

Đúng như lời của GS. Pierre Darriulat, những ngày khoa học này không nên tạo ra để tôn vinh bất kỳ nhà khoa học nào, cũng

không có những lời chúc mừng tới các nhà khoa học, lại càng không có ai mang hoa hay quà đến tặng các nhà khoa học, nhưng những người làm khoa học tham gia trình diễn và hướng dẫn công chúng lại rất vui vì được đem những gì mình đang làm tới với công chúng, được truyền đạt những hiểu biết khoa học đến với mọi người.

Trở lại với Việt Nam, việc tổ chức một tuần lễ khoa học trên cả nước có vẻ như không khả thi vì sự hạn hẹp của ngân sách nhà nước. Nhưng các hoạt động giới thiệu khoa học hoàn toàn miễn phí với mọi người dân diễn ra trong khoảng 2 ngày cuối tuần là hoàn toàn khả thi. Chúng ta có thể tổ chức ở các thành phố lớn, nơi có các trường đại học và viện nghiên cứu, từ việc mở cửa mời mọi người dân tham quan miễn phí các phòng thí nghiệm, tới việc cùng tham gia các thí nghiệm và triển lãm khoa học tại các phòng thí nghiệm. Viện Hàn lâm KH&CN Việt Nam, hai Đại học Quốc gia (Hà Nội và thành

phố Hồ Chí Minh), hay các đại học vùng (Đại học Đà Nẵng, Thái Nguyên, Tây Nguyên...) hoặc các trung tâm khoa học ở các thành phố khác sẽ là những địa điểm tốt để đón công chúng tới tham quan và tìm hiểu, khám phá khoa học. Bộ KH&CN nên là cơ quan chủ trì cao nhất và nên sớm thử nghiệm hoạt động này qua việc tham khảo kinh nghiệm từ các nước có truyền thống ở châu Âu như Anh [3], Pháp [5], Bỉ [6], Ý [7], Tây Ban Nha [8], Thụy Sĩ [9], Thụy Điển [10]... ■

Tài liệu tham khảo

- [1] Pierre Darriulat, Một ngày hội Khoa học của Việt Nam? Tia sáng, số ra ngày 8.5.2012. Truy cập tại: <http://tiasang.com.vn/Default.aspx?tabid=110&CategoryID=36&News=5162>.
- [2] Ngô Đức Thế, Nhận diện các cường quốc vật lý, Tia sáng, số ra ngày 29.2.2012. Truy cập tại: <http://www.tiasang.com.vn/Default.aspx?tabid=111&CategoryID=2&News=4944>.
- [3] Trang web tổ chức "National Science & Engineering Week" của Anh: <http://www.britishscienceassociation.org/national-science-engineering-week>.
- [4] Có thể tham khảo một phim của danh hài người Anh Rowan Atkinson (Mr Bean): "Mr Bean: Back to school", trong đó mô tả Mr Bean trở lại trường học tham quan và tham gia các thí nghiệm khoa học trong ngày hội Science & Engineering diễn ra tại trường.
- [5] Tại Pháp: <http://ww.fetedelascience.fr/>.
- [6] Tại Bỉ: <http://www.printempsdessciences.be/>.
- [7] Tại Ý: <http://www.festivalscienza.it/site/>.
- [8] Tại Tây Ban Nha: <http://www.madrimasd.org/cienciaysociedad/>.
- [9] Tại Thụy Sĩ: <http://www.science-et-cite.ch/>.
- [10] Tại Thụy Điển: <http://vetenskapsfestivalen.se/>.